

Срђан КАТИЋ*

Историјски институт
Београд

Урош УРОШЕВИЋ

Yıldız Üniversitesi
Истанбул
Турска

ВАКУФИ У СУМАРНОМ ПОПИСУ СМЕДЕРЕВСКОГ САНЦАКА ИЗ 1530. ГОДИНЕ**

Апстракт: У раду је представљен сумарни попис вакуфа у Смедеревском санцаку, који је подељен у три целине. У првој су вакуфи Смедерева, у другој вакуф Пири Мехмед-паше у Београду, вакуф манастира Раваница, мулк Бали-бега Јахјапаше и задужбине у тврђавама Кулич, Рам, Голубац и Ресава (Манасија), а у трећој вакуфи Ниша. Овај извор је веома значајан за проучавање задужбинарства, као и развоја градских насеља и њихове урбане структуре.

Кључне речи: Османско царство, 16. век, Смедеревски санцак, вакуф, цамија, месцид, хамам

Проучавању институције вакуфа посвећени су бројни радови, па се стога нећемо бавити том темом.¹ Подаци о вакуфима Смедеревског

* srdjan.katic@iib.ac.rs

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије *Од универзалних царстава ка националним државама. Друштвене и политичке промене у Србији и на Балкану* (Ев. бр. 177030).

¹ М. Беговић, *Вакуфи у Југославији*, САНУ, Београд 1963; А. Handžić, *O formiranju nekih gradskih naselja u Bosni u XVI stoljeću (Uloga države i vakufa)*, POF XXV (1975) 133–169; В. Zlatar, *Popis vakufa u Bosni iz prve polovice XVI stoljeća*, POF XX–XXI (1970–71) 109–158, О. Zirojević, *Vakuf-ugaoni kamen gradova*, Novopazarски zbornik 17 (1993) 67–71; А. Фотић, *Улога вакуфа у развоју оријенталног града:*

санцака до сада су објављени само за Ниш, у попису Нишког кадилука из 1498. године,² а исти су ретко коришћени и у историографији,³

Спискови вакуфа у Смедеревском санцаку налазе се у четири катастарска (*tapu tahrir*) дефтера: 1) опширном (*mufassal*) попису из 1516. године,⁴ 2) недатираном опширном попису за који се у домаћој историографији сматра да је настао између 1528. и 1530. године,⁵ 3) недатираном сумарном (*icmal*) дефтеру за који се претпоставља да потиче из 1521-23.⁶ и 4) сумарном попису из 1530. године.⁷

С обзиром на то да ће опширни дефтер из 1516. ускоро бити објављен⁸, а да је списак вакуфа у опширном дефтеру из 1528-30. године непотпун,⁹ одлучили смо се за представљање списка вакуфа из сумарних дефтера. С тим у вези било је неопходно да се тачно утврди када су настали, као и да ли подаци које садрже потичу из тог времена или из ранијих година.

Датирање првог од сумарних дефтера TD 135 (1521-23) предложио је Хазим Шабановић, који је за временски оквир одредио освајање Београда и смену Пири Мехмед-паше, који се у дефтеру помиње као велики везир.¹⁰

београдски вакуф Мехмед-паше Јахјанашића, Социјална структура српских градских насеља (XII–XVIII век), Смедерево – Београд 1992, 149–159; Д. Амедоски, *Оријенталне грађевине Крушевца од османског освајања до краја XVI века*, Историјски часопис LV (2007) 157–169.

² М. Васић, О. Зиројевић, А. Стојановски, *Попис Нишког кадилука из 1498. године*, Споменик САНУ СXXXI, Одељење историјских наука 7 (1992), 146–147. Објављен је и један београдски вакуф из 1521–23 (Х. Шабановић, *Турски извори за историју Београда и околине 1476–1566*, Београд 1964, 27).

³ О. Зиројевић, *Крагујевац до 1718. године*, Историјски гласник 1 (1971) 73–79; Д. Бојанић, *Ниш до Великог рата 1683*, Историја Ниша I, Ниш 1983, 119–127; С. Катић, Б. Поповић, *Смедеревска варош од 1459. године до краја 16. века*, Историјски часопис LXII (2013) 79–115.

⁴ *Vaşbakanlık Osmanlı Arşivi* (BOA) İstanbul, *Tapu Tahrir Defterleri* (TD) 1007, s. 412–418, 535–539.

⁵ TD 978, s. 150–158. Х. Шабановић, *Турски извори*, 115–116.

⁶ TD 135, s. 123–127. Х. Шабановић, *Турски извори*, 21–22.

⁷ MAD 506 *Numaralı, Semendire Livâsı İcmâl Tahrîr Defteri (937/1530)* <Dizin ve Tırkıbasım> Ankara 2009, s. 13–14, 33–34, 39–40. Овај сумарни дефтер је објављен само у виду факсимила и регистра, без транскрипције.

⁸ S. Katić, A. Jakovljević, *Semendire Livâsı Mufassal Tahrîr Defteri (922 / 1516)*, у припреми за штампу.

⁹ Поменути попис садржи само вакуфе у Смедереву и Крагујевцу (TD 978, s. 150–158).

¹⁰ Х. Шабановић, *Турски извори*, 21–22.

Он је тачно одредио период, који би сматрамо требало ограничити само на 1522. и 1523. годину. Наиме, од освајања Београда 29. августа до краја 1521. године, остало је само четири месеца, што је било недовољно за пописивање санџака и у мирнодопским условима, а поготово када се имају у виду ратно окружење, припајање новоосвојених области, егзодус становника Београда и велика епидемија куге. С обзиром на то да се у дефтеру наводе годишњи приходи султана и смедеревског санџакбега из Београда, као и београдски вакуф великог везира Пири Мехмед-паше, с новоизграђеним објектима,¹¹ врло је извесно да је попис могао да буде завршен тек у јесен 1522., или најкасније до 27. јуна 1523. године, када је поменути велики везир смењен.¹²

Шабановић је такође приметио да дефтер није урађен на терену, већ у дефтерхани, и да су у њега накнадно уношене промене у периоду од 1525. до 1532. године.¹³ Важно је истаћи, да су се те промене односиле само на спахије које су добиле тимаре у Смедеревском санџаку у периоду од октобра 1525. до октобра 1531. године. Сви они уписани су на средини стране, као први поседници тимара, без икаквих података о претходним живаоцима тимарских прихода.¹⁴ То извесно значи да се не ради о накнадним интерполацијама, већ о препису дефтера, који је могао настати само након последње доделе тимара у октобру 1531., највероватније крајем те године, а најкасније до Ђурђевдана следеће, када је вршена прозивка спахија.¹⁵

Стога се може закључити да сумарни дефтер TD 135 представља препис начињен за потребе спахијске организације, највероватније крајем 1531. године, као и да су сви подаци које садржи, осим постављења дела спахија, преузети из пописа санџака 1522-23., који до сада нису пронађени.

Код другог сумарног дефтера Смедеревског санџака MAD 506 проблем датирања не постоји, јер се зна да је настао 1530. године, у оквиру великог пројекта израде сумарних пописа санџака у Румелији и источним провинцијама Царства. То је учињено по наређењу султана

¹¹ TD 135, s. 4, 15, 125.

¹² Şerâfeddin Turan, *Pîrî Mehmed Paşa*, İslâm Ansiklopedisi (IA) İstanbul 1964, 9. cilt, 559–561; F. Babinger, *Pîrî Mehmed Paşa*, The Encyclopaedia of Islam (EI) E. J. Brill, Leiden 1995, VIII, 307–308.

¹³ X. Шабановић, *Турски извори*, 22.

¹⁴ TD 135.

¹⁵ У поменутом дефтеру се не наводе промене тимара пре 1525, па се може претпоставити да је те године урађен сличан препис с тадашњим пресеком стања у спахијској организацији.

Сулејмана I (1520-1566) Законодавца, с циљем да се на једном месту, у скраћеном облику, нађу сви подаци од значаја за османску администрацију.¹⁶ Због тога ови пописи нису настали на терену, већ у дворским канцеларијама, преписивањем тада важећих дефтера.

Стога је кључно питања који су пописи и из ког периода, коришћени као предложак за састављање сумарног смедеревског дефтера MAD 506. Делови текста о тврђавским посадама, наоружању и опреми узети су из војних дефтера, насталих након Мохачке битке 1526.,¹⁷ а они о приходима владара и смедеревског санџакбега из финансијских обрачуна у периоду од 1527. до 1530. године.¹⁸ На основу података о становништву и вакуфима у самом попису MAD 506, као и упоредне анализе с другим, раније поменути, сумарним дефтером TD 135, са сигурношћу се може тврдити да су и они преузети из истих изгубљених пописа санџака насталих 1522-1523. године.

Чињеница да су пописи из 1522-1523. били још увек важећи 1530. и 1531. године несумњиво указује на то да опширни попис Смедеревског санџака који Шабановић датирао између 1528. и 1530., а што је опште прихваћено у историографији,¹⁹ није могао да настане пре 1532. године. Пошто је следећи опширни попис Смедеревског санџака урађен 1536., врло је извесно да је управо 1532. била година пописивања, тим пре што је тада пописан и суседни Зворнички санџак.²⁰

¹⁶ 370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-ili defteri (937 / 1530), I-II, <Dizin ve Tıpkıbasın>, Ankara 2001–2002; 167 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-ili defteri (937 / 1530), I-II, <Dizin ve Tıpkıbasın>, Ankara 2003–2004; 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu defteri (937 / 1530), I-II, <Dizin ve Tıpkıbasın>, Ankara 1993–1994; 387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm defteri (937 / 1530), I-II, <Dizin ve Tıpkıbasın>, Ankara 1996–1997; 998 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Diyâr-i Bekr ve 'Arab ve Zü'l-kâdiriyye defteri (937 / 1530), I-II, <Dizin ve Tıpkıbasın>, Ankara 1998–1999. Сви наведени попису су објављени, али само као факсимили с регистрима, без транскрипције.

¹⁷ Поред утврђења у Смедеревском санџаку, евидентирана су и она у јужној Угарској, која су освојена након Мохачке битке (MAD 506, s. 41–45).

¹⁸ У попису се приликом обрачуна прихода од хасова, као смедеревски санџакбег наводи Мехмед-бег Јахјапашић, који је на ту дужност постављен након смрти његовог брата Бали-бега средином 1527. године (MAD 506, s. 8).

¹⁹ Х. Шабановић, *Турски извори*, 113–116. Део историчара наводио је само 1528. као годину завршетка поменутог пописа (Д. Бојанић, *Ниш до Великог рата*, 127–128; Е. Миљковић-Бојанић, *Смедеревски санџак 1476–1560, земља-насеља-становништво*, Београд 2004, 29).

²⁰ TD 187; TD 175. Мали размак између пописа 1532. и 1536. може се објаснити укидањем влашког статуса и великим миграцијама у Смедеревском санџаку.

Када се ради о вакуфима писари оба сумарна дефтера користили су исте предлошке, с тим што је, због намене, писар дефтера рађеног за султана (MAD 506) био много прилежнији, па је више података уврстио у текст.²¹ То је и разлог због кога смо ту верзију одабрали као основу за објављивање, с тим што смо податке којих има само у другом сумарном дефтеру (TD 135) наводили на одговарајућим местима у тексту у курзиву. Распоред, као и подаци о приходима и расходима 30 вакуфа су скоро истоветни, а једина значајна разлика је што сажетије написан дефтер (TD 135) садржи и београдски вакуф тада великог везира Пири Мехмед-паше (1518-1523).²² Поменути вакуф смо такође уврстили у текст, након смедеревских вакуфа и означили га на исти начин. Таквим приступом добили смо најприближнију верзију пописа вакуфа из 1522-23. године.

Попис садржи важне податке о вакуфским грађевинама, као и о задужбинарима, међу којима су били велики везири, чувени крајишки заповедници, али и учењаци, дервишки шејхови, богати трговци, као и обични грађани, међу којима је било и жена.

Вредност уложеног новца у вакуфе, као и приходи и расходи увакуфљених грађевина, сведоче о скромним улагањима и ограниченим привредним активностима у Смедеревском санџаку пре освајања Београда 1521. године, чему је највише допринео крајишки статус санџака и опасност од угарских напада.

²¹ TD 135, s. 123–127; MAD 506, 13–14, 33–34, 39–40. Подаци о приходима насеља у Смедеревском санџаку идентични су у оба сажета пописа, а разлика је само у структури, јер су у једном села уписана по нахијама, а у другом по тимарима (MD 135; MAD 506).

²² TD 135, s. 125.

ПРЕВОД

[13]

Вакуфи самог Смедерева

Вакуф завије (текије) покојног Али-паше²³ у вароши Смедерева²⁴

најам 11 дућана у поменутој завији, годишњи приход 2028

3 винограда с једним запуштеним, годишњи приход 50

село Градиште,²⁵ особа 16, удовица 1, приход 1422

Укупно 3473

Од тога за службе имама и мујезина и плаћање меса, воска, пшенице, дрвета, соли и осталог, годишње 3270

Остатак 203 узима мутевелија и троши за поправке завије²⁶

²³ Хадим (ушкопљеник) Али-паша био је један од најближих дворјана принца Бајазита, будућег султана Бајазита II. После смрти Мехмеда II 1481, у борби принчева за престо, Али-паша је као беглербег Карамана допринео Бајазитовој победи. Вероватно крајем 1483. или почетком 1484. постављен је за смедеревског санџакбега, 1485. за беглербега Румелије, а 1486. примљен је у везирско веће. Али-пашино напредовање зауставио је тежак пораз у рату са Мамелуцима 1488. године. Нову прилику добио је тек 1500, када је предводио поход, који је окончано освајањем Пелопонеза и острва Лефкада и Кефалонија. Велики везир био је од 1501. до 1503. и по други пут од 1506. до смрти 1511. године. У Истанбулу на Чемберлиташу изградио је џамију, имарет, медресу и мектеб, у Зинџирликкоју џамију и хамам, у Јасиорену џамију, а цркву Хора претворио у Карије џамију (Reşat Ekrem Koçu, *Ali Paşa, Hadım*, IA, 1, 331-332; R. Mantran, *‘Ali Paşa, Khâdim*, EI, I, 396; I. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi II cilt, İstanbul'un Fethinden Kanunî Sultan Süleyman Ölümüne Kadar*, Ankara 1988, 182–183, 209, 219, 538–539).

²⁴ Али-пашина завија била је најстарија у Смедереву и врло извесно се налазила код главне варошке капије, која је због њене близине називана и дервишка (С. Катић, Б. Поповић, *Смедеревска варош*, 99-100).

²⁵ Данашњи назив Градишта је Липе. Ово село налази се надомак југоисточног предграђа Смедерева.

²⁶ TD 135, s. 123.

Вакуф месцида Мехмед-бега сина Минет-бега²⁷ у тврђави Смедерево

од прихода хамама у вароши тврђаве Смедерево,²⁸ приход годишње 14500
од прихода кланице у вароши Смедерева,²⁹ приход годишње 2600
најам 12 дућана у вароши, приход годишње 1440
закуп 3 парцеле дућана приход годишње 132
Укупно 18696
Од тога за имама, муџезина, асуре и остало, годишње 1524
Остатак 17172, преостали новац троши се за његов имарет у Конушу³⁰

Вакуф завије Омер-бега у вароши тврђаве Смедерево³¹

најам 17 дућана у вароши тврђаве Смедерево, приход годишње 4980
Од тога за учитеља, управљање, надзор и намирнице за текију, годишње 4620
Остатак 360 *узима мутевелија и троши за поправке завије*³²
[14]

²⁷ Отац Мехмед-бега Минет-бег био је вођа Татара у Искилипу у северној Анадолији, који су због непослушности протерани и насељени у запустелу околину Пловдива. Мехмед-бег је постао чувени крајишки заповедник. У првој половини педесетих година 15. века, био је санџакбег Видина, а потом је постављан за првог санџакбега новоформираних санџака: Крушевца 1455., Смедерева 1459. и Босне 1463. године. Смедеревски санџакбег био је до 1467., уз краћи прекид, када је боравио у Босни. О Мехмед-бегу и његовом вакуфу у Конуш-хисару види: Grigor Boykov "In Search of Vanished Ottoman Monuments in the Balkans: Minnetoğlu Mehmed Bey's Complex in Konuş Hisarı" In Maximilian Hartmuth and Ayşe Dilsiz (eds.), *Monuments, Patrons, Contexts: Papers on Ottoman Europe Presented to Machiel Kiel*, Leiden: Nederlands Instituut voor Het Nabije Oosten, 2010, 47-67.

²⁸ Хамам Мехмед-бега у вароши био је најстарији у Смедереву. Налазио се поред пута којом се преко моста на Језави улазило у варош с источне стране (Катић, Поповић, *Смедеревска варош*, 96-97, 103).

²⁹ Кланица је била на левој обали Језаве, узводно од моста (Исто).

³⁰ Некада касаба Конуш или Конуш-хисар, данас село Конуш југоисточно од Пловдива.

³¹ Омер-бег био је заповедник акинџија Турханија и смедеревски санџакбег (1477-79). Отац му је био чувени заповедник Турхан-бег, а деда освајач Скопља Лигит-бег. Омер-бегова бекташијска завија и школа налазиле су се код варошке капије на дунавској страни (Катић, Поповић, *Смедеревска варош*, 100-101).

³² TD 135, s. 123.

Вакуф месцида Хоџе Насуха из кога се плаћају трошкови месцида који је у вароши Смедерева саградио Охриђанин Махмуд³³

најам дућана у вароши тврђаве Смедерево, приход 2580

готовина 20000, приход од камате годишње 3000

Укупно 5580

Од тога за службе имама, мујезина, читаче курана, управљање вакуфом, уље, асуре и остало, годишње 4800

Остатак 780 узима мутевелија и троши за потребе месцида³⁴

Вакуф покојног Фируз-бега³⁵

од прихода хамама у тврђави Смедерево, приход годишње 2800³⁶

троши се за расходе његовог месцида у Истанбулу

³³ Ради се о чаршијском месциду који је изградио Охриђанин Синан. Овај месцид је срушен у опсади Смедерева 1476, а поново га је подигао горе поменути Охриђанин Махмуд. Издржавање чаршијског месцида, између 1516. и 1522–23, преузео је вакуф његовог сина, богатог трговца, хоџа Насуха, кога у каснијим изворима такође називају Охриђанином (С. Катић, Б. Поповић, *Смедеревска варош*, 98).

³⁴ TD 135, s. 123.

³⁵ Фируз је рођен као хришћанин. У дечачкој доби допао је ропства, у којем су га трговци робљем ушкопили и потом продали дворским службеницима. Служио је у сарају принца, а потом султана Бајазита II (1481–1512). Као Фируз-ага, управник дворске благајне, помиње се 1491. године, а као ага харема (*Dârüssaâde ağası*) 1504. Док је боравио на двору, 1491. године, на Ат Мејдану у Истанбулу изградио је месцид са школом, чији су расходи великим делом покривани приходима хамама који је подигао у Смедереву. У том периоду изградио је и медресу и месцид у месту Хавза у северној Анадолији, за које је обезбедио приходе из тог, као и околних градова: Амације, Мерзифона и Ладика (М. Тауџиб Гökбилгин, *XV–XVI asırlarda Edirne ve Paşa livası, vakıflar – mülkler – mukataalar*, İstanbul 1952, 479; *Istanbul Vakıflar Tahrir Defteri 953 (1546) târihli*, Neşredenler, O. L. Barkan, E. N. Ayverdi, İstanbul 1970, 23–24). По изласку из сараја 1505. године постављен је за санџакбега Босне и ту службу обављао је до смрти 1512. У Сарајеву је изградио медресу, месцид, водовод и чесме, који су издржавани приходима двоструког хамама у том граду, као и разних увакуфљених добара у Травнику (Н. Крешевлјаковић, *Banje u Bosni i Hercegovini, 1462.–1916, drugo popravljeno i prošireno izdanje*, Sarajevo 1952, 78–79; I. Kasumović, *Školstvo i obrazovanje u Bosanskom ejaletu u vrijeme osmanske uprave*, Mostar 1999, 159–160).

³⁶ Према попису из 1516. приход Фируз-агиног двоструког (*çift*) хамама, с мушким и женским одајама, био је 30000 акчи (TD 1007, s. 416). С обзиром на горе наведени приход од само 2800 акчи, јасно је да хамам извесно време није

Вакуф ледара Ширмерда³⁷

најам дућана са собама изнад тих дућана у тврђави Смедерева са дућанима у вароши, 35, приход годишње 3840

готовина према кадијиним писму, годишње камата 1500

мезра Балентић,³⁸ власнику тимара одсеком дају сто акчи годишње, приход 400
3 плаца, годишње 264

Укупно 6004

Од тога за службе имама, муџезина, управљање вакуфом, куповину воска и закуп плацева, годишње 3776

Остатак 2228 *притежава мутевелија*³⁹

Вакуф завије покојног Ахмед челебије у вароши Смедерева⁴⁰

најам 30 дућана у вароши Смедерева, приход годишње 4000

најам 1 учера у близини поменутог месцида, приход годишње 144

мезра Дубока Водица⁴¹ у надлежности мевлане Ахмед челебије

пшеница 50 лукна [1400]⁴²

радио. Вероватно је то била последица војне кампање из 1521. године, током које су у Смедереву хиљаде рањеника и оболелих од куге смештани по јавним грађевинама, а потом и по приватним кућама (ВОА, *Kamil Kepeci Tasnifi* (КК), 61, s. 371).

³⁷ Вакуф ледара Ширмерда био је намењен његовом месциду који се налазио у тврђави (ТД 1007, s. 13).

³⁸ Непознато. Читање је несигурно због недостатка дијакритичких тачака. Исто је и у дефтеру који је настао 1532. године, у коме је исти топоним уписан без слова л (ТД 978, s. 153).

³⁹ ТД 135, s. 124.

⁴⁰ Мевлана Ахмед челебија Ефдалзаде био је истакнути представник улеме. Отац му је био мевлана Ефдалудин ефендија, а близак рођак шејхулислам Хамидудин ефендија Ефдалзаде (1496–1503). Ахмед челебија је у вароши, у близини моста на Језави, саградио завију, месцид и имарет. Ова јавна кухиња је била средишња установа вакуфа, па је и околна махала названа „Имарет мевлане Ахмед челебије.“ Ахмед челебију је вероватно крајем друге деценије 16. века спречила смрт да до краја формира своје вакуфе. Недостајућа средства обезбедио је раније поменути задужбинар чаршијског месцида богати трговац Охриђанин Хоџа Насух, који је као мутевелија преузео управљање овим вакуфима. Мевлана Ахмед челебија је у близини Фатихове џамије у Истанбулу имао вакуф угледне медресе, с библиотеком (С. Катић, Б. Поповић, *Смедеревска варош*, 102–103).

⁴¹ Непознато.

⁴² Вредност 50 лукна пшенице није наведена. Та количина била је разрезана одсеком, јер је и у наредном попису била иста, с тим што је писар тада уписао и њена вредност од 1400 акчи (ТД 978, s. 151).

дрво 40 кола 120

готовина из резерви вакуфа 2500, приход од камате годишње 500

Укупно 16714⁴³

Од тога за плаћање меса, пиринча, пшенице, дрвета, запосленика и осталог, годишње 13000

Остатак 3714 *притежава мутевелија*⁴⁴

Вакуф месцида покојног Ахмед челебије у поменутој завији

готовина којом располаже Хоца Насух, управник вакуфа, 22000, приход од камате годишње 4400

друга готовина код поменутог 13000, приход од камате годишње 3600

Укупно 8000

Од тога за службе имама, мујезина, управника вакуфа,

убирача вакуфских прихода и остале трошкове, годишње 3270

Остатак 4730 *притежава мутевелија*⁴⁵

Вакуф цамије Хаџи Велија у вароши Смедерева⁴⁶

готовина 110000, приход од камате годишње 16500

најам 14 дућана у вароши, приход годишње 5000

Укупно 21500

Од тога за службе хатиба, имама, мујезина, читаче курана и остале трошкове, годишње 13510

Остатак 7590 *притежава мутевелија*⁴⁷

⁴³ Наведене приходске ставке знатно су мање од збира, па се може претпоставити да је изостављен главни вакуфски приход. Из опширног пописа насталог 1532. види се да се радило о новцу издаваном на камату, чији је износ тада био 55000, а добит 8250 акчи (ТД 978, с. 151).

⁴⁴ ТД 135, с. 124.

⁴⁵ Исто.

⁴⁶ О Хаџи Велијевом пореклу и занимању нема података у изворима. Изградњу своје цамије, највеће грађевине у Смедереву, вероватно је почео 1515, а завршио је у наредних неколико година. Подизање целог комплекса дуго је трајало, па су тек после пописа 1522–23. завршени каравансарај, с бројним дућанима, велика јавна кухиња и школа. Хаџи Велијева цамија и пратећи објекти изграђени су у делу вароши на дунавској страни, на путу који је повезивао мост на Језави и варошку капију, која се налазила близу Дунава (С. Катић, Б. Поповић, *Смедеревска варош*, 103–104).

⁴⁷ ТД 135, с. 124.

Вакуф месцида Алија Карађоза у вароши, плаћа две молитве⁴⁸

најам 12 дућана у вароши, приход годишње 480
троши се за имама, мујезина и друге потрепштине

Вакуф месцида Хоџа Балија, у тврђави су два месцида⁴⁹

најам 7 дућана са станбеним одајама, приход годишње 1560
закуп учера у вароши и празних плацева, приход годишње 222
готовина 21000, приход од камате годишње 3150
Укупно 4932

за службе двојице имама, мујезина, читаче курана, подучавање, управљање
вакуфом и остало, годишње 6720, пошто овај рачун није покривен, остатак
потрошеног новца узима се од прихода вакуфа у Једрену

**Укупно приходи од вакуфа у кадилуку Смедерево према дефтеру
вилајета 128.360**

У кадилуку Београд⁵⁰

Вакуф његове преузвишености Пир Мехмед-паше⁵¹ у самом Београду

⁴⁸ О овом скромном вакуфу, који се први пут помиње 1522–23, нема више података ни у наредном опширном попису (TD 978, s. 155), па се не може утврдити ко је био завештач и где се у вароши налазио његов месцид.

⁴⁹ Хоџа Бали познат и као базарган Бали, био је богати трговац из Једрена, који је у том граду основао вакуф своје џамије. По хоџа Балију названа је једна од централних једренских махала (М. Т. Gökbilgin, *Edirne ve Paşa livası*, 47, 56–57). У Смедереву је пре пописа 1516. године постојао хоџа Балијев вакуф намењен за издржавање његова два месцида, као и једна махала која је носила његово име. До пописа који је настао након освајања Београда 1521. формирана је у тврђави и друга хоџа Балијева махала (TD 1007, s. 12, 415; TD 135, s. 1).

⁵⁰ TD 135, s. 125.

⁵¹ Пири Мехмед-пашини преци били су истакнути представници уleme. Он је био кадија Софије, Силиврије, Сера и Галате, па управник имарета султана Мехмеда II у Истанбулу. Године 1508. Постављен је за дефтердара Анадолије, потом Румелије, да би 1514. постао главни дефтердар Царства. Због заслуга у победи над Персијанцима исте године улази у везирско веће. Дужност великог везира обављао је од 1518. до пензионисања 1523. године. У Истанбулу, у Хаскоју на Златном Рогу, у махали која носи његово име, изградио је месцид и хамам, а у

Приходи:

од дела хамама, бозацинице и кланице, од касапских, куварских и халваџијских дућана, од најма каравансараја и соба, закупа земљишта на коме се налазе, као и прихода од воденица и осталог, годишње 70000

Од тога:

за намирнице имарета у самом Београду 50596

за припадљивости службеника 18620

Укупно 69216

Остатак је код мутевелије, који га троши према потребама

У кадилуку Браничево⁵²

[33]

Вакуф манастира Раваница, притежавају калуђери који станују у поменутом⁵³

приход од 3 винограда, приход 6352

воденице, 9 жрвњева приход 3200

манастир Вирјево⁵⁴ на обали реке Дунав, притежавају поменути калуђери, приход годишње 500

Укупно 10052

Мулк поноса племенитих заповедника⁵⁵ Бали-бега сина Јахја-паше⁵⁶

другим деловима града џамију, месџид, две халветијске текије, медресу и мектеб. Поред Истанбула најважније задужбине подигао је у Коњи и Силиврији, у којој је и сахрањен 1533. године (Ş. Turan, *Pîrî Mehmed Paşa*, IА, 9. с. 559–561; F. Babinger, *Pîrî Mehmed Paşa*, EI, VIII, 307–308; *Istanbul Vakıflar*, 427–430).

⁵² TD 135, s. 125.

⁵³ Види опширније: О. Зиројевић, *Турске вести о Раваници до краја XVI века*, Зборник МС за историју 50 (1994) 99–109.

⁵⁴ Сачувани су само остаци овог манастира, који се налазио у Ђердапској клисури источно од Добре.

⁵⁵ TD 135, s. 90.

⁵⁶ Бали-бег је био најстарији син чувеног везира Јахја-паше. Дужност санџакбега почео је да обавља у Валони 1506. године, потом у Видину и Никополу, да би 1513. постао санџакбег Смедерева. Од тада па до смрти 1527, још три пута је именован на ту дужност, на којој је укупно провео око девет година. Посебно се истакао поразивши угарску војску која је опседала Авалу 1515. године, затим приликом освајања Београда 1521. и у Мохачкој бици 1526. године. О Бали-бегу и

село Пожаревац припада Ресави, приход 2500
мезра Кленовник⁵⁷ припада Пожаревцу, приход 310
мезра Бочица⁵⁸ припада Пожаревцу, приход 110
мезра Ћуриковац⁵⁹ припада Пожаревцу, приход 300
село Брежани⁶⁰ на обали реке Морава, припада Ресави, приход 232
Укупно село 2 мезра 3 приход 3452

Вакуфи тврђаве Кулич

Вакуф Синана једног од мустахфиза тврђаве Голубац, намењен за потребе месцида и школе које је изградио

најам 6 дућана, приход годишње 2160, од суме најма становницима [стамбених одаја] речених дућана даје се по 2000 акчи [годишње], тако да дневна кирија [сваког] дућана износи једну акчу
готовина 17000, приход од камате 1000
Укупно 3160
За имама, учитеља, мујезина, чишћење каравансараја⁶¹ и остало дневно 9, годишње 3240

Вакуф покојног Сулејман-паше⁶²

његовим поседима види: Д. Бојанић, *Пожаревац у XVI веку и Бали-бег Јахјанашић*, Историјски часопис XXXII (1985) 49–77.

⁵⁷ Данас село Кленовник северно од Пожаревца и суседног Ћуриковца.

⁵⁸ Непознато.

⁵⁹ Данас село Ћуриковац, северно од Пожаревца.

⁶⁰ Данас село Брежане на десној обали Велике Мораве, западно од Пожаревца.

⁶¹ У попису 1516. међу приходским ставкама Синановог вакуфа наводи се и најам каравансараја, који је он такође подигао, па отуда и ставка за његово чишћење, која се такође наводи у реченом попису (TD 1007, s. 417).

⁶² Хадим Сулејман-паша био је ушкопљеник родом из Босне. Беглербег Румелије био је од 1474. до 1476. године. После ослобађања из млетачког заробљеништва 1481. године, обављао је мање значајне службе санџакбега Амасије (1482) и Смедерева (1490–92). Главни Сулејман-пашин вакуф била је џамија у Једрену (Gökbilgin, *Edirne ve Paşa livası*, 79; Д. Бојанић, *Нии до Великог рата*, 123).

закуп хамама у поменутој тврђави (Кулич), приход годишње 3000
*троши се за поправке капије у тврђави Авала и за њено одржавање*⁶³

Вакуф покојног Махмуд-паше⁶⁴ у тврђави Голубац

од дела прихода хамама у поменутој тврђави, приход годишње 3000
плац каравансараја 30
плац Синанове школе 45
Укупно 3075
Од тога за учитеља у Голупцу, дневно 4, годишње 1444
Остатак од 1635 акчи шаље се његовом управнику вакуфа у Истанбулу за
трошкове тамошњег имарета⁶⁵

[34]

Вакуф покојног Али-бега сина Михала⁶⁶ у тврђави Рам

⁶³ TD 135, s. 125. У попису из 1516. године, наводи се да је, поред одржавања капије на авалској тврђави, већи део новца био намењен за Сулејман-пашину џамију у Једрену (С. Катић, *Тврђава Авала 15–18. век*, Историјски часопис LXIII (2015) 262).

⁶⁴ Махмуд-паши Анђеловић био је чувени велики везир (1456–66. и 1472–74). Његов богати вакуф у Истанбулу обухватао је џамију, текију, месцид, имарет, хан, медресу, библиотеку, мектеб и хамам. Махмуд-паша је имао и бројне задужбине широм царства. За покривање њихових расхода обезбедио је велике приходе, који су 1546. године износили чак 606.514 акчи (*Istanbul Vakıflar*, 42–45). М. С. Şehâbeddin Tekindağ, *Mahmud Paşa*, İA, с. 7, 183–188; С. Н. Imber, *Mahmûd Paşa*, EI, VI, 69–72; Theoharis Stavrides, *The Sultan of Vezirs: The Life and Times of the Ottoman Grand Vezir Mahmud pasha Angelović (1453–1474)*, Brill 2001.

⁶⁵ Имарет и џамија великог везира Махмуд-паше били су најстарији објекти његовог истанбулског вакуфа. Изграђени су 1463, док су остали настали у наредних десетак година (Tekindağ, *Mahmud Paşa*, İA, 7, 187–188).

⁶⁶ Али-бег Михалоглу био је чувени заповедник акинџија, браничевски субаша и санџакбег крајишких санџака. Прославио се у бројним походима у Угарску, Влашку и Молдавију. За смедревског санџакбега први пут је постављен 1463. године. Од тада, па до смрти 1499/1500. ту дужност обављао је у шест наврата. Сахрањен је у задужбини коју је саградио у Плевни у Бугарској (О. Зиројевић, *Смедеревски санџакбег Али-бег Михалоглу*, Зборник МС за историју 3 (1971) 9–27; А. Јаковљевић, *Михалоглу Али-бег*, Српски биографски речник 6 (2015) 901–902).

закуп хамама у тврђави Рам, приход годишње 1500
закуп хамама у тврђави Ресава, приход годишње 1800⁶⁷
Укупно 3300
Троши се за завију у Нишу

Вакуф Синан-паше⁶⁸ у тврђави Рам

закуп дућана, приход годишње 1400
готовина 16000, приход од камате годишње 1600
Укупно 3000
за службу имама, учитеља, мујезина, чишћење каравансараја и чесму,
годишње 2880
Остатак 120

Вакуф покојног Али-бега сина Михала у тврђави Ресава

од прихода [*није наведено*] годишње 900
троши се за завију у Нишу
за читаче курана 800
за надзор 50
за управљање вакуфом 50

Укупно од прихода вакуфа у поменутом кадилуку с мулком сина Јахја-паше

село 2 мезра 3 29839

⁶⁷ У попису TD 135, на 126 страни одвојено је уписан Али-бегов вакуф у Ресави, с истим приходом од 1800 акчи.

⁶⁸ У попису из 1516. овај вакуф припадао је раније поменутом Синану, мустахфизу тврђаве Голубац, који је у Куличу и Раму имао два вакуфа с истоветном наменом и структуром (TD 1007, s. 417–418). Тешко је поуздано утврдити да ли се ради о грешци писара, или о преузимању вакуфа у Раму од стране Хадим Синан-паша Боровинића, који је у периоду од 1506. до 1513. био смедеревски и босански санџакбег, 1514. беглербег Анадола, 1515. беглербег Румелије, а од 1516. до погибије код Каира почетком наредне године, велики везир (Uzunçarşılı, *Osmanlı tarihi*, II, 541–543; Т Н. *Sinan Paşa, Yüsusuf Hadım*, IA, с. 10, 661–666; С. Woodhead, *Sinān Paşa Khādim*, EI, VIII, 630; Turan, Şerafettin, *Hadım Sinan Paşa, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 15 (1997) 7–8. Н. Šabanović, *Beogradsk pašaluk*, EJ, I, 472–473).

[39]

Вакуфи кадилука Ниш

Вакуф Али-бега сина Михала⁶⁹

од прихода хамама у самом Нишу, приход годишње 2734
воденице на реци Нишави, 6 жрвњева приход 5700
пиринчано поље, бели пиринач 834 мерице [по 12 акчи]⁷⁰ приход 10008
Укупно 18442⁷¹
Троши се за његову завију у самом Нишу⁷²

Вакуф покојног Сулејман-паше,⁷³ вакуф поменутог џамије⁷⁴

воденице на реци Нишави, 7 жрвњева, приход 4000
пиринчано поље на мезри Црна Бара,⁷⁵ припада Нишу, бели пиринач 1409
мерица, по 12 приход 16910
Укупно 20910⁷⁶
Троши се за његову џамију која је у самом Једрену⁷⁷

⁶⁹ Види напомену 66.

⁷⁰ У односу на попис из 1498. (М. Васић, О. Зиројевић, А. Стојановски, *Попис Нишког кадилука из 1498*, 146–147) цена мерице пиринча повећана је за две акче.

⁷¹ У сумарном попису (ТД 135, с. 126) уписане су исте приходске ставке, с мањим збиром од 16550 акчи.

⁷² О опису нишке завије и имарета, која је припадала бекташијском дефвишком реду види: О Зиројевић, *Рајнолд Лубенау о Београду и Србији 1587. године*, Годишњак града Београда 13 (1966) 49–63.

⁷³ Види напомену 62.

⁷⁴ Џамија Сулејман-паше у Једрену постоји и данас. Налази се у делу града званом Бостан пазар на левој обали Тунце, у близини ушћа у Марицу (Gökbilgin, *Edirne ve Paşa livası*, 58).

⁷⁵ Мезра Црна Бара налазила се на обали Јужне Мораве у близини градине Курвин Град, код које је некада постојало истоимено село. Становници села Курвин Град су на мезри Црна Бара такође имали своја пиринчана поља (ТД 1007, с. 535, 544).

⁷⁶ У сумарном попису (ТД 135, с. 126) наведен је само приход од пиринча, у истом износу од 16910 акчи.

⁷⁷ ТД 135, с. 126.

Вакуф Мехмед-бега сина Минета⁷⁸

приход хамама у самом Нишу, приход годишње 3000
троши се за његов имарет у Конушу

Вакуф Мехмеда сина Михал Кочија⁷⁹

најам 6 дућана у самом Нишу, приход годишње 360
троши се за имама и мујезина џамије у Нишу

Вакуф Абди Деде и Хизира⁸⁰

најам дућана у самом Нишу, приход годишње 720
њиме располаже имам месцида који је код моста у самом Нишу

Вакуф Чичек супруге пекара Синана

најам дућана у самом Нишу, годишње	180
воденица у селу Белотинац, ⁸¹ 1 жрвањ приход	120
Укупно	300

притежава хатиб џамије у Нишу

Вакуф Хаци Балабана⁸²

најам 6 дућана у самом Нишу, годишње 336
притежава имам који је у самом Нишу

⁷⁸ Види напомену 27.

⁷⁹ Мехмед челебија потицао је из угледне једренске породице, која је у том граду направила бројне задужбине. По Мехмед челебији, његовом брату Емир-Шах челебији и оцу Михал Кочију назване су три једренске махале. Мехмед челебија је свој вакуф у Једрену формирао крајем 1453. године (Gökbilgin, *Edirne ve Paşa livası*, 45, 325–326). Недуго затим, 1455. био је задужен за пописивање Видинског санџака (Д. Бојанић, *Ниш до Великог рата*, 121).

⁸⁰ Дервиш Абди деде и бакалин Хизир били су 1498. године становници махале „Врхмост.“ Они су вероватно саградили истоимени махалски месцид, који се налазио код моста на десној обали Нишаве, а чијем имаму су завештали приходе (М. Васић, О. Зиројевић, А. Стојановски, *Попис Нишког кадилука из 1498*, 147; Д. Бојанић, *Ниш до Великог рата*, 119).

⁸¹ Данас истоимено село југозападно од Ниша.

⁸² Месцид и махала Хаци Балабана саграђени су пре пописа 1498 (М. Васић, О. Зиројевић, А. Стојановски, *Попис Нишког кадилука из 1498*, 147) и налазили су се

Вакуф Хоџа Ибрахима

најам дућана у самом Нишу, приход годишње 120
користи га имам поменутог Хаџи Балабановог месџида

Вакуф ранара Хамзе

најам дућана, приход годишње 480
користи га имам поменутог Хаџи Балабановог месџида

Вакуф Мустафа-бабе⁸³

најам 3 дућана у самом Нишу, приход годишње 253
воденице, 2 жрвња приход годишње 726
Укупно 1028⁸⁴
троши се за госте текије

Вакуф месџида Балија из Једрена у самом Нишу⁸⁵

најам 20 дућана у самом Нишу, приход годишње 2400
1 ливада у самом Нишу, приход годишње 100
плац на коме је направљен месџид, под условом да ту станују имам и
муџезин
Укупно 2500
Троши се за месџид који је направио у самом Нишу, а вишиак узима мутевелија⁸⁶

на простору данашње нишке тврђаве. Новац који је Хаџи Балабан завештао за издржавање имама био је недовољан, па су га својим скромним прилозима помогли и задужбинари који следе: Хоџа Ибрахим и ранар Хамза.

⁸³ Писар је у сумарном дефтеру (МАД 506, s. 39) погрешно написао Мустафа-паша. У другом, сажетијем сумарном попису и опширном из 1516. јасно се види да се не ради о паши, већ о угледном, вероватно бекташијском дервишу, који је између 1498. и 1516. у Нишу основао свој вакуф (ТД 135, s. 127; ТД 1007, s. 538).

⁸⁴ Збир је мањи за 50 акчи, јер је писар изоставио виноград који је Мустафа баба увакуфио, а чије је годишњи приход 1516. године износио управо толико (ТД 1007, s. 538).

⁸⁵ Балијев месџид и махала која је створена око њега настали су између пописа 1516. и 1522–23, а налазили су се у унутрашњости данашње нишке тврђаве, у близини Београдске капије (Д. Бојанић, *Ниш до Великог рата*, 126–127).

⁸⁶ ТД 135, s. 127.

[40]

Вакуф Хаџи Дурмуша⁸⁷

најам дућана у самом Нишу, приход годишње 1616

празан плац, приход годишње 180

најам поткивачког дућана, приход годишње 120

најам кланице, приход годишње 520

каравансарај у самом Нишу, за љубав Божију, ништа се не узима

кућа у близини каравансараја, под условом да у њој станује муслиманска сиротиња

кућа у близини поменутог месцида, под условом да у њој станује имам

најам 6 дућана у оквиру каравансараја, приход годишње 480

Укупно 2936

За службу имама, мујезина, читаче курана и уље, дневно 7,5 годишње 2700

Остатак 236

Укупно вакуфи у кадилуку Ниш 51137

⁸⁷ Хаџи Дурмуш је основао свој вакуф непосредно пре пописа 1516. године а најзначајнији објекти које је изградио били су чаршиски месцид, каравансарај и кланица (TD 135, s. 127; TD 1007, s. 538; MAD 506, s. 40; Д. Бојанић, *Ниш до Великог рата*, 124–126).

ТРАНСКРИПЦИЈА

[s.13]

Evkâf-ı nefis-i Semendire

Vakf-ı zâviye-i merhûm ‘Alî Paşa der varoş-i Semendire

kirâ’-i dekâkîn der zâviye-i mezbûre, 11 bâb, hâsıl fî sene 2028

bâğât 3 kıt‘a ma‘a harâb, hâsıl fî sene 50

karye-i Gradište, nefer 16, bîve 1, hâsıl 1422

Yekûn 3473

Minhâ

be-cihet-i imâmet ve te’zîn ve bahâ-i güşt ve şem‘ ve gendüm ve hîme ve nemek ve gayrı

fî sene 3270

El-bâki 203 *mütevellî zabt idüp, zâviye meremmâtına sarf ider*⁸⁸

Vakf-ı Mescid-i Mehmed Bey veled-i Minnet Bey der kal‘a-i Semendire

‘an kıst-ı hammâm der varoş-i kal‘a-i Semendire, hâsıl fî sene 14500

‘an kıst-ı başhâne der varoş-i Semendire, hâsıl fî sene 2600

kirâ’-i dekâkîn der varoş, 12 bâb, hâsıl fî sene 1440

mukâta‘a-i zemînhâ-i dekâkîn 3 kıt‘a, hâsıl fî sene 132

Yekûn 18696

Minhâ

be-cihet-i imâm ve te’zîn ve hısır ve gayrı fî sene 1524

El-bâki 17172, bâkisi Konuş‘de olan ‘imâretine sarf olunur

Vakf-ı zâviye-i ‘Ömer Bey der varoş-i kal‘a-i Semendire

kirâ’-i dekâkîn der varoş-i kal‘a-i Semendire, 17 bâb hâsıl fî sene 4980

Minhâ

be-cihet-i ta‘lîm ve hilâfet ve nezâret ve me’kûlât-i tekye ve gayrı, fî sene 4620

El-bâki 360 *mütevellî zabt idüp meremmâta sarf olinur*⁸⁹

[s.14]

⁸⁸ TD 135, s. 123.

⁸⁹ Исто.

Vakf-ı mescid-i Hoca Nasûh ki Ohrilü Mahmûd Semendire varoşında binâ eyledüğü mescidir ol mescidin masârifine sarf olunur

kirâ'-i dekâkîn der varoş-i kal'a-i Semendire, hâsıl 2580

nakd 20000, hâsıl 'an ribh fî sene 3000

Yekûn 5580

Minhâ

be-cihet-i imâmet ve te'zîn ve cüz'hânân ve tevliyet ve revgan ve hısır ve gayrı, fî sene 4800

El-bâki 780 *mütevellî zabt idüp mühimmât-i mescide sarf olunur*⁹⁰

Vakf-ı merhûm Fîrûz Bey

'an kıst-ı hammâm der kal'a-i Semendire, hâsıl fî sene 2800

İstanbul'da olan mescidin masârifine sarf olunur

Vakf-ı Buzcu Şîrmerd

kirâ'-i dekâkîn ma'a hücerât der bâlâ-i dekâkîn der kal'a-i Semendire ma'a dekâkîn der varoş 35 bâb, hâsıl fî sene 3840

nakd, ber müceb-i mektûb-ı kâdî, fî sene ribh 1500

mezra'a-i Balantik sâhib-i tîmâra yüz akça maktû' virürler, hâsıl 400

zemîn 3 kıt'a, fî sene 264

Yekûn 6004

Minhâ

be-cihet-i imâmet ve te'zîn ve tevliyet ma'a bahâ-i şem' ve mukâta'a-i zemîn fî sene 3776

El-bâki 2228 *der tasarruf-ı mütevellî*⁹¹

Vakf-ı zâviye-i merhûm Ahmed Çelebi der varoş-i Semendire

kirâ'-i dekâkîn der varoş-i Semendire, 30 bâb, hâsıl fî sene 4000

kirâ'-i hücerât der nezd-i mescid-i mezbûr, 1 bâb, hâsıl fî sene 144

mezra'a-i Duboka Vodiça der uhde-i mevlânâ Ahmed Çelebi

hınta lukna 50, hîme 40 'acele, semen 120

nakd zevâ'id-i vakf 2500, hâsıl 'an ribh fî sene 500

Yekûn 16714

⁹⁰ Исто.

⁹¹ TD 135, s. 124.

Minhâ

be-cihet-i bahâ-i güşt ve erz ve hinta ve hîme ve vazîfe-i hidmetkârân ve gayrı,
fî sene 13000

El-bâki 3714 *der tasarruf-ı mütevellî*⁹²

Vakf-ı mescid-i merhûm Ahmed Çelebi der zâviye-i mezbûre

nakd der tasarruf-ı Hoca Nasûh mütevellî, 22000, hâsıl ‘an ribh fî sene 4400

nakd-ı diğêr der tasarruf-ı mezbûr 13000, hâsıl ‘an ribh fî sene 3600

Yekûn 8000

Minhâ

be-cihet-i imâmet ve te’zîn ve mütevellî ve câbî ve sâir harc, fî sene 3270

El-bâki 4730 *der tasarruf-ı mütevellî*⁹³

Vakf-ı câmi‘-i Hâcî Velî der varoş-i Semendire

nakd 110000, hâsıl ‘an ribh fî sene 16500

kirâ’-i dekâkîn der varoş, 14 bâb hâsıl fî sene 5000

Yekûn 21500

Minhâ

be-cihet-i hitâbet ve imâmet ve te’zîn ve cüz’hânân ve ve sâir harc, fî sene
13510

El-bâki 7590 *der tasarruf-ı mütevellî*⁹⁴

Vakf-ı mescid-i ‘Alî Karagöz der varoş, iki vakit eda olunur

kirâ’-i dekâkîn der varoş, 12 bâb hâsıl fî sene 480

imâm ve mü’ezzin ve sâir levâzımata sarf olunur

Vakf-ı mescid-i Hoca Bâlî kal‘a içinde iki mesciddir

kirâ’-i dekâkîn ma‘a hânehâ-i hücre, 7 bâb hâsıl fî sene 1560

mukâta‘a-i hücre der varoş ma‘a zemîn-i hâlî, hâsıl fî sene 222

nakd 21000, hâsıl ‘an ribh fî sene 3150

Yekûn 4932

⁹² Исто.

⁹³ Исто.

⁹⁴ TD 135, s. 124.

imâmethâ ve te'zîn ve cüz'-hânân ve ta'lîm ve tevliyet ve gayrı fî sene 6720
bu masârife yimeyüb ziyâde harc olınan akça Edirne'de olan vakf akçasından
tekmil olınurmuş

Cem'an

mahsûlât-i evkâf der kaza-i Semendire ber mûceb-i defter-i vilâyet 128360

Der kazâ-i Belgrad⁹⁵

Vakf-ı Hazret-i Pîr Mehmed Paşa der nefis-i Belgrad

Hasıl

*'an kıst-ı hammâm ve boza-hâne ve ser-hâne ve dekâkîn-i kassâb ve tabbâh ve
helvâyî ve icâr-i kârbân-sarây ve hücerât ma'a mukâta'ât-i zemînhâ ve
mahsûl-i âsiyâbhâ ve gayrı*

fî sene 70000

Minhâ

be-cihet-i me'kûlât-i 'imâret der nefis-i Belgrad 50596

el-vazâif 18620

Yekûn 69216

Bâkisi mütevellî elinde olub mühimmâta sarf olunur

Der kazâ-i Braniçeva⁹⁶

[33]

Vakf-ı manastır Ravaniça el-mezkûr içinde sâkin olan keşişler tasarruf ider

mahsûl-i bâğhâ, 3 kıt'a hâsıl 6352

âsiyâbhâ, 9 h. hâsıl 3200

manastır Viryeva der kenâr-ı âb-ı Tuna mezkûr keşişler tasarruf ider, hâsıl fî
sene 500

Yekûn 10052

⁹⁵ TD 135, s. 125.

⁹⁶ Исто.

Mülk-i Fahru 'l-ümerai 'l-kiram⁹⁷ Bâli Bey bin Yahyâ Paşa

karye-i Pojarofça, tâbi'-i Resava, hâsıl 2500
mezra'a-i Klenovnik tâbi'-i Pojarofça, hâsıl 310
mezra'a-i Boçiça tâbi'-i Pojarofça, hâsıl 110
mezra'a-i Gürikovaç tâbi'-i Pojarofça, hâsıl 300
karye-i Brejani der kenâr-ı âb-ı Moraва, tâbi'-i Resava, hâsıl 232
Yekûn karye 2 mezra'a 3 hâsıl 3452

Evkâf-ı kal'a-i Kuyluç

Vakf-ı Sinân 'an mustahfızân-ı kal'a-i Gügercinlik, be-cihet-i mescid ve ta'lîm-hâne binâ kerde est

kirâ'-i dekâkîn 6 bâb, hâsıl fî sene 2160, mezkûr dükkânlarda sâkin olanlara meblağ-ı mezbûreden ikişer bin akça virir dükkân kirâ'ile günde birer akça virirler
nakd 17000, hâsıl 'an ribh 1000
Yekûn 3160
be-cihet-i imâm ve ta'lîm ve te'zîn ve pâk kerden-i kârbânsarây ve gayrı fî yevm 9, fî sene 3240

Vakf-ı merhûm Süleymân Paşa

mukâta'a-i hammâm der kal'a-i mezbûre, hâsıl fî sene 3000
Havala'da olan kapının ta'miri ve hafıza sarf olunur⁹⁸

Vakf-ı merhûm Mahmûd Paşa der kal'a-i Gügercinlik

'an kıst-ı hammâm der kal'a-i mezkûr, hâsıl fî sene 3000
zemîn-i kârbânsarây 30
zemîn-i ta'lîm-i Sinân Paşa 45
Yekûn 3075
Minhâ, be-cihet-i mu'allim der Gügercinlik, fî yevm 4, fî sene 1444
El-bâki 1635, bâkisi İstanbul'da mütevellîsine teslim olunub 'imâret masârifine sarf olunur

⁹⁷ Исто, s. 90.

⁹⁸ TD 135, s. 125.

[34]

Vakf-ı merhûm ‘Alî Bey bin Mihal der kal‘a-i Hram

mukâta‘a-i hammâm der kal‘a-i Hram, hâsıl fî sene 1500
mukâta‘a-i hammâm der kal‘a-i Resava, hâsıl fî sene 1800
Yekûn 3300, Niş‘de olan zavîyesine sarf olunur

Vakf-ı Sinân Paşa der kal‘a-i Hram

mukâta‘a-i dekâkîn, hâsıl fî sene 1400
nakd 16000 hâsıl ‘an ribh fî sene 1600
Yekûn 3000
be-cihet-i imâmet ve ta‘lîm ve te‘zin ve pâk kerden-i kârbânsarây ma‘a musluk
fî sene 2880
El-bâki 120

Vakf-ı merhûm ‘Alî Bey bin Mihal der kal‘a-i Resava

‘an kıst fî sene 900
Niş‘de olan zavîyesine sarf olunur
be-cihet-i cüz‘-hânân 800
be-cihet-i nezâret 50
be-cihet-i tevliyet 50

Yekûn ‘an hâsıl-ı evkâf der kazâ-i mezbûre ma‘a mülk-i veled-i Yahyâ Paşa

karye 2 mezra‘a 3 29839

[39]

Evkâf-ı kazâ-i Niş

Vakf-ı ‘Alî Bey bin Mihal

‘an kıst-ı hammâm der nefsi Niş, hâsıl fî sene 2734
âsiyâbhâ der âb-ı Nişava, 6 h. hâsıl 5700
çeltük erz-i sefid, 834 keylçe hâsıl 10008
yekûn 18442, nefsi Niş‘de olan zavîyesine sarf olunur

Vakf-ı Süleymân Paşa el-merhûm, vakf-ı câmi‘-i mezkûr

âsiyâbhâ der âb-ı Nişava, 7 h. hâsıl 4000
çeltük der mezra‘a-i Kara Bara tâbi‘-i Niş, piring-i sefid 1409 keylçe, fi 12
hâsıl 16910
yekûn 20910
nefs-i Edirne‘de olan câmi‘ne sarf olunur⁹⁹

Vakf-ı Mehmed Bey bin Minnet

kıst-ı hammâm der nefsi-i Niş, hâsıl fi sene 3000
Konus‘te olan ‘imâretine sarf olunur

Vakf-ı Mehmed bin Mihal Koçi

kirâ‘-i dekâkîn der nefsi-i Niş, bâbân 6 hâsıl fi sene 360
Niş‘de olan câmi‘ imâmı ve mü‘ezzinine sarf olunur

Vakf-ı ‘Abdî Dede ve Hızır

kirâ‘-i dekâkîn der nefsi-i Niş, hâsıl fi sene 720
nefs-i Niş‘de Köprübâşı‘nda olan mescid imâmı tasarruf ider

Vakf-ı Çiçek zen-i etmekçi Sinân

kirâ‘-i dekâkîn der nefsi-i Niş, fi sene	180
âsiyâb der karye-i Belotinçe 1 h. hâsıl	120
yekûn	300

Niş‘de olan câmi‘nin hatîbi tasarruf ider

Vakf-ı Hâcî Balaban

kirâ‘-i dekâkîn der nefsi-i Niş, bâbân 6 fi sene 336
nefs-i Niş‘de olan imâmı tasarruf ider

⁹⁹ TD 135, s. 126.

Vakf-ı Hoca İbrâhîm

kirâ'-i dekâkîn der nefsi-i Niş, hâsıl fî sene 120
mezkûr Hâcî Balaban'ın meşcid imâmı tasarruf ider

Vakf-ı cerrâh Hamza

kirâ'-i dekâkîn, hâsıl fî sene 480
mezkûr Hâcî Balaban'ın meşcid imâmı tasarruf ider

Vakf-ı Mustafâ Baba¹⁰⁰

kirâ'-i dekâkîn der nefsi-i Niş, bâb 3 hâsıl fî sene 253
âsiyâbhâ, 2 h. hâsıl fî sene 726
Yekûn 1028, tekeye gelen müsâfire sarf olunur

Vakf-ı meşcid Bâlî Edirnevi der nefsi-i Niş

kirâ'-i dekâkîn der nefsi-i Niş, bâbân 20 hâsıl fî sene 2400
çayır der nefsi-i Niş, 1 kıt'a hâsıl fî sene 100
zemîn ki üzerine meşcid yapılmış imâma ve mü'ezzine sükna şart olunmuş
Yekûn 2500

Nefsi-i Niş 'de binâ eyleduđi meşcidine sarf olunub, ziyâdesin mütevellisi zabt idine¹⁰¹

[40]

Vakf-ı Hâcî Durmuş

kirâ'-i dekâkîn der nefsi-i Niş, hâsıl fî sene 1616
zemîn hâlî, hâsıl fî sene 180
kirâ-i dükkân-i na'lband, hâsıl fî sene 120
kirâ-i bâş-hâne, hâsıl fî sene 520
kârbân-sarây der nefsi-i Niş, hasbîdir nesne alınmaz
menzil der kurb-i kârbân-sarây, fukarâ-yı müsliminden olanlara sükna şart eylemiş

¹⁰⁰ TD 135, s. 127.

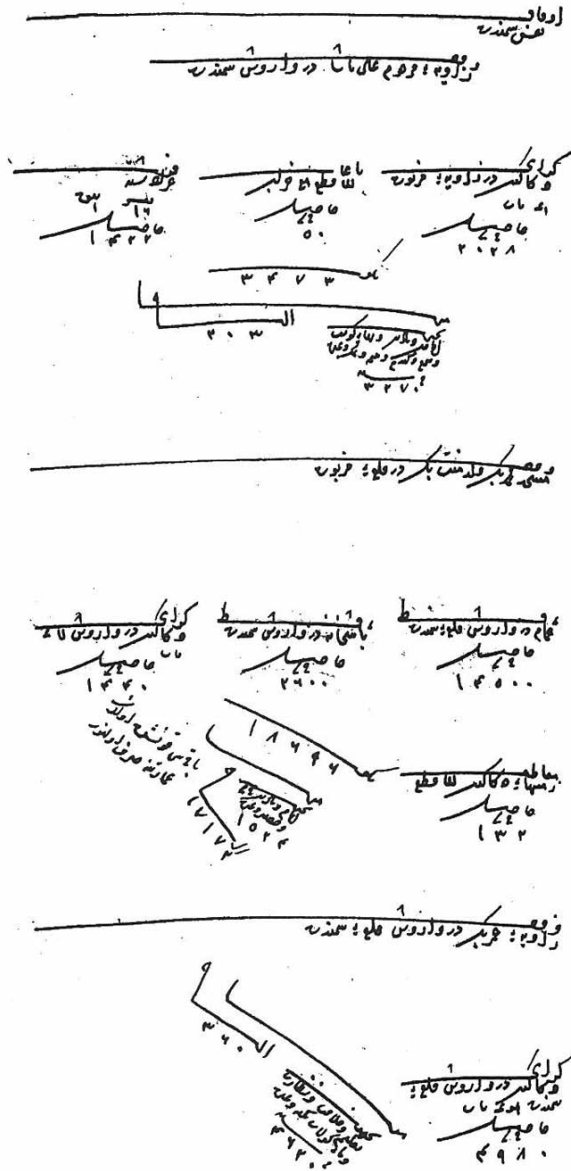
¹⁰¹ Исто.

Срђан Катић, Урош Урошевић

menzil der kurb-i mescid-i mezkûr, imâmına sükna şart eylemiş
kirâ-i dekâkîn-i sâire ki kârbân-sarâya muttasıldır, bâb 6 hâsıl fî sene 480
Yekûn 2936

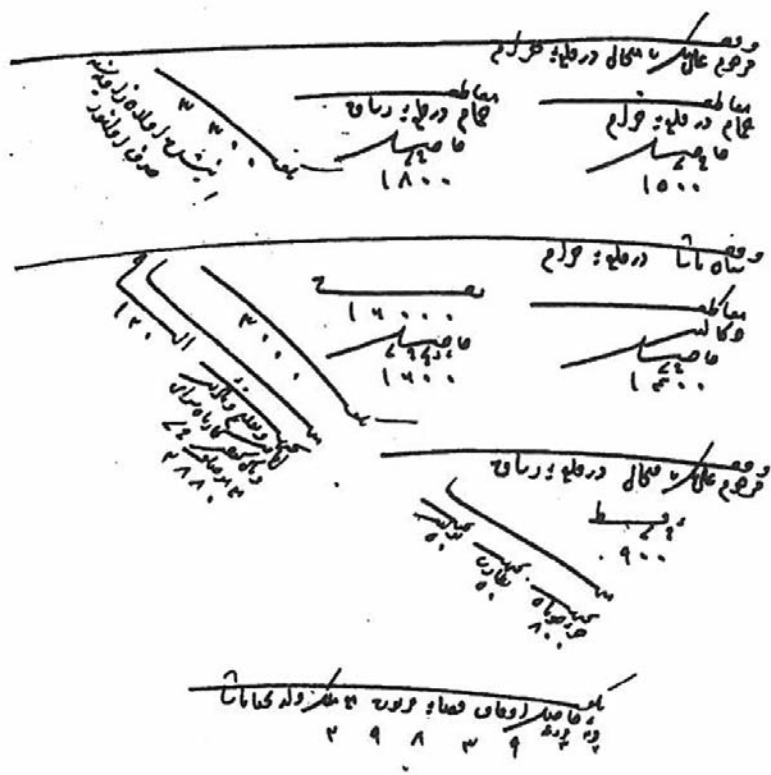
be-cihet-i imâmet ve te'zin ve cüz'-hânân ve revgan, fî yevm 7,5 fî sene 2700
El-bâki 236

Yekûn evkâf der kazâ-i Niş 51137

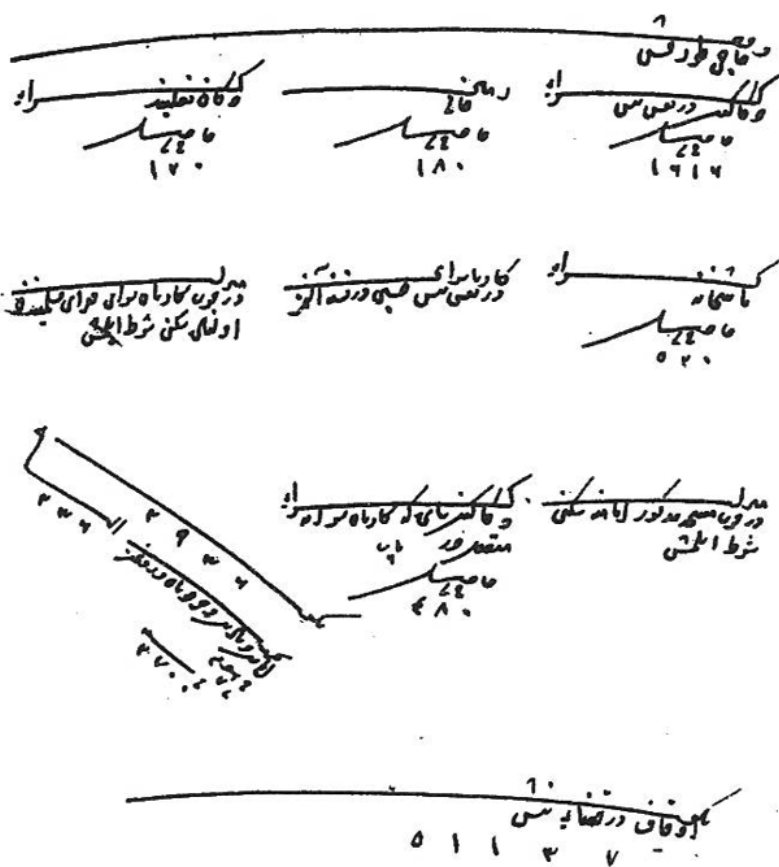




MAD 506, s. 14



وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۲۷۳۴	وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۱۰۰۰۸	وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۵۷۰۰	۱۸۴۴۲
وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۲۰۰۹۱۰	وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۱۶۹۱۰	وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۲۰۰۰۰	
وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۳۰۰۰۰	وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۴۰۰۰۰	وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۲۰۰۰۰	
وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۱۸۰۰	وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۱۲۰۰	وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۲۰۰۰۰	
وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۴۸۰۰	وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۲۰۰۰۰	وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۲۰۰۰۰	
وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۲۰۰۰۰	وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۲۰۰۰۰	وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۲۰۰۰۰	
وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۲۰۰۰۰	وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۲۰۰۰۰	وَقْفٌ عَلَى مَدِينَةِ سَمَاعِلِ دَر مَسْجِدِ سَمَاعِلِ ۲۰۰۰۰	



125

وردنه بنولده

وردنه بنولده بنولده

مردانه و مردانه و مردانه
و مردانه و مردانه و مردانه
مردانه و مردانه و مردانه
۷۰۰۰۰

وردنه بنولده

۱۸۶۲۰

وردنه بنولده
۵۰۵۹۶

۶۹۲۱۶

۲۰ سی بیو ل زلس اولو
۶۹۲۱۶

Srdjan KATIĆ

**WAQFS IN THE SUMMARY REGISTER
OF THE SMEDEREVO SANJAK FROM THE YEAR 1530.**

Summary

The summary register of the Smederevo sanjak MAD 506 from the year 1530 was not created on the ground, but in the Court offices, by transcribing data from official defters. Through internal analysis and comparison with defters of the Smederevo sanjak created in the 1516–1532 period, we ascertained that data on waqfs originate from the lost register of the Smederevo sanjak compiled in 1522–23. We established that the same data on waqfs are also contained in the non-dated summary defter TD 135, in regard to which we have also determined that its transcript was created in late 1531 or early 1532. Of the two summary registers, which contain data on waqfs from the lost sanjak register of 1522–23, MAD 506 is more comprehensive. We have therefore used it as the basis for publication. The data contained only in the summary register TD 135 are also included in the text and are marked in italics.

The register that we present is divided into three sections. The first contains waqfs of Smederevo, the second the waqf of Piri Mehmed Paşa in Belgrade, the waqf of the Ravanica monastery, the mülk of Bali Bey Yahya Paşa, and endowments in the fortresses of Kulič, Ram, Golubac and Resava, while the third segment relates to waqfs of Niš.

The amount of money invested in waqfs, as well as the revenue and expenditure of waqf buildings, testify to modest investments and limited economic activities in the Smederevo sanjak before the conquest of Belgrade in 1521, which was due mostly to the frontier status of the sanjak and the danger from Hungarian attacks.

Keywords: Ottoman Empire, 16th century, Smederevo sanjak, waqf, mosque, masjid, hammam.

Чланак примљен: 30. 04. 2015.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 15. 09. 2015.